

Kun Mária:¹

Ravasz László homiletikai elméletének és prédikációs gyakorlatának összevetése²

The Comparison of Homiletical Theory and Preaching Practice in the Work of László Ravasz³

"I always wanted to be a "homo unius libri", the author of a single large book written throughout one's whole life. However, I could not do that. Instead of weaving together all the threads of a single theme into an overall system, each day I had to answer a separate small question and break my great message: the imago mundi into tiny bits and pieces. Rather than carving a huge marble, I had to piece together thousands of colourful pebbles. Here's, again, a piece of mosaic...

I am dedicating my work to those young preachers, – prophets, pastors and doctors –, who are not ashamed to have learnt something from me, and who – I proudly confess – have taught me even more. The beautiful army rushing towards the summit is welcome by the one, who has left the peak and started his way home"⁴

Budapest, 1932, the week of Christmas (Preface to Alfa and Omega I)

The study analyses the life and work of László Ravasz. It points out what Ravasz considers to be truly important for the preacher, for the audience and also for religious education in general: the subject of the preaching is unquestionably Jesus Christ.

As far as his work is concerned, we may note that he considers humour and the well-chosen phrasing of a topic as very important factors of his work. As he says in his Homiletics: "if one cannot find a topic in the biblical text, it means one has got the wrong text, if one cannot find a biblical text for the topic, it means the topic is wrong, or, most probably in both cases, the preacher is unschooled."⁵

¹ Egyetemi adjunktus, BBTE Református Tanárképző Kar, email: kunmar58@gmail.com.

² Elhangzott 2015. március 24-én a KRE HTK dísztermében rendezett *Ravasz Homiletika 100* című konferencián.

³ Uttered on 24th March 2015 at the conference *Ravasz Homiletika 100 (Ravasz Homiletics 100)* in the aula of the KRE HTK.

⁴ RAVASZ László: *Mi a prédikáció? (What is Preaching?)* In: Alfa és Omega I. (Alfa and Omega I.) Franklin Association, Budapest, 1933.V.

⁵ RAVASZ László: *Homiletika. A gyülekezeti igehirdetés elmélete (Homiletics. The Theory of Congregational Preaching)*. Reformed Church Library, Vol. XI. Pápa, 1915. 391.

He points out that both the preacher and the religion teacher should be goal-oriented. In his Homiletics he stresses that it's not enough to speak about the subject of the preaching, but the aim should be well-defined as well. He says: "congregational preaching has got an aim, which should be achieved, and it also has a truth, based on which it wishes to achieve its aim."⁶

As far as the unfolding of the content is concerned, a three-way branching can be noticed. Regarding the ending, he stresses that it should be so convincing that the audience can say Amen to it.

Keywords: Homiletics, preaching, Christ-orientation, figurative introduction, branching, causal or main sentence, final sentence, life-truth, ending, amen.

„Mindig arra vágytam, hogy „homo unius libri” legyek, szerzője egyetlen olyan műnek, mely az egész életen át készül. De ez nem adatott meg nekem. Abelyett, hogy egyetlen téma világgá szétfutó szárait szőttem volna mindent egybefoglaló rendszerre, mindennap egy apró kérdésre kellett külön feleletet adnom a tükörcserepekké széttördelnem nagy mondanivalómat: az imago mundi-t. Egyetlen óriási márvány faragása helyett ezer és ezer színes kavicsot kellett rakosgatnom. Megint egy mozaikkal jövök...

Művem ajánlom azoknak a fiatal igehirdetőknek, – prófétáknak, pásztoroknak és doktoroknak, – akik nem szégyenlik, hogy tanultak tőlem, s akik – büszkén vallom, – még többre tanítottak engem. Köszönti a csúcsra siető gyönyörű sereget, aki a tetőről már elindult haza.”⁷

Budapest, 1932 karácsony hete (Alfa és Omega I. előszava)

Amikor a homiletika kérdéskörével foglalkozunk, jó rátekinteni arra az ajánlásra, ami rámutat Ravasz szándékára, kiknek kíván segítséget nyújtani beszédeivel, írásaival. Mindazoknak, akik tanulni vágnak, hogy minél jobban tudják végezni a rájuk bízott munkát. Ötvenévesen írta a felfelé törekvő nemzedéknek, aki a csúcsról haza indult. Jó dolog, hogy még negyvenhárom évig hallathatta hangját, ha olykor ezt a hangot szerették volna elhallgattatni, vagy agyonhallgatni. Jó, hogy nem sikerült, így mi ma is olvashatjuk munkáit, figyelhetjük gondolatait, azt a sok színes kavicsot, melyeket szavak formájában papírra vetett.

Amikor az igehirdetésről, vagy szónoki beszédről szólunk, óhatatlanul felmerül a kérdés, mit mond Ravasz a beszéd tulajdonságáról: azt, hogy nemcsak az elhangzás

⁶ RAVASZ László: *A gyülekezeti igehirdetés elmélete (The Theory of Congregational Preaching)*. op.cit. 392.

⁷ RAVASZ László: *Mi a prédikáció?* In: Alfa és Omega I. Franklin-társulat, Bp., 1933.V.

pillanatában hat, leszögezhetjük, nemcsak a szónoklatnak van meg ez a tulajdonsága: „Mikor elhangzik az utolsó szó, a beszédnek még nincs vége. Aztán kezdődik egy másik, elrejtett életformája, az, amit a beszéd hatásának nevezhetünk.”⁸ Úgy gondolom, így száz év távlatában mindez megtörtént a gyülekezeti igehirdetés elméletének kérdésével is, hiszen azzal, hogy 1911 novemberétől 1914 augusztusáig írta, majd nyomdába került, kiadásával éppúgy kifejti hatását a késői utókorra is, mint ahogy a hallgatóság az elhangzott beszéd után tovább elmélkedik mindazon, amit hallott. Egy olyan műre emlékezünk, amely száz éve látható vagy láthatatlan módon jelen van sokak igehirdetési gyakorlatában. Gyakran nem is gondolva arra, honnan indult, hogyan vált szokássá, s mintegy bűvópatakként alakítja, formálja igehirdetésünket, hogy látványos vízeséssé duzzadva füleket, szemeket gyönyörködtessen, s az örökélet felé vezető úton egyengesse lépteinket. Emlékezünk arra, milyen módon is gondolkodott Ravasz arról, hogy mi a kimondott szó, az igehirdetés, az emberi beszéd tulajdonsága. Figyelembe véve az elméletben leírtakat, azt összevetve az elhangzott és leírt igehirdetésekkkel, feltesszük a kérdést: felfedezhetjük-e benne azokat a kulcsfontosságú szerkezeti felépítéseket, amiket Homiletikájában megfogalmazott? Elmélet és gyakorlat összevetése. Mérlegelve a kapott címet, arra jutottam, különösen egy ilyen megemlékezés alkalmával az a leghelyesebb, ha szembesülünk azzal, mire helyezi a hangsúlyt Ravasz Homiletikájában az igehirdetés szerkezetére, felépítésére vonatkozóan, és hogyan tudja mindezt megvalósítani igehirdetéseiben. Mindezt néhány igehirdetésén keresztül kívánom szemléltetni. Természetesen ahhoz, hogy jól értsük s lássuk, hogyan valósult meg mindez munkássága során, nem elég néhány igehirdetését nagyító alá venni, hiszen ezek csak szűk keresztmetszetét adják annak, mégis jól tükrözik azt, hogy amit elméletben megfogalmazott, azt a gyakorlatban megvalósította. Amikor az úgynevezett hármás felosztásról beszélünk, azt láthatjuk, hogy ezt ő elágaztatásnak nevezi, s részletesebben is kifejti, miért fontos számára ez a kifejezés. Nemcsak Homiletikájában hangsúlyozza a tétel elágaztatásának fontosságát, hanem a gyakorlatban is jól alkalmazta, és „korai” igehirdetéseitől kezdve gyakorolja is ezt. Mielőtt ennek részleteibe megyünk, itt kívánom megjegyezni, én nem hallgathattam személyesen igehirdetéseit élőben, hisz amikor az én életemben mindez reflektorfénybe került, ő már búcsúzott az élettől. Teológuskoromban még nem gondoltam, amikor a *Legyen Világosság* című gyűjteményes kötet a kezembe került, hogy ennél mélyebben is fogok foglalkozni munkásságával. A későbbiek folyamán nemcsak nyomtatott verzióban megjelent gondolatait olvashattam, hanem a levéltárakban megismerkedhettem kéziratos igehirdetéseivel is, majd néhány hangfelvételét is hallottam. Így én is meggyőződhettem arról, nem hangerejében volt varázsa annak, amit és ahogyan hirdetett, mégis megvolt a maga varázsa, magával ragadó ereje, sodrása, ahogy egyik gondolatot a másik után

8 RAVASZ László: *Szónoklás és igehirdetés* In: *Legyen Világosság* III. Beszédék, Irások. Franklin-társulat, Bp., 1938. 149.

kifejtette. „Elmondott igehirdetésének ereje szellemi intellektuális erő volt,”⁹ amint erről a jubileumi kötetben is olvashatunk.

Jó, hogy nem sikerült teológiai évei alatt eltántorítani az igehirdetői pálya röggös útjától azzal, ahogy Molnár Albert, a gyakorlati teológia professzora első prédikációjának elmondása után kijelentette: „Ravasz úrból nem lesz szónok, de azért tartson ki a teológia mellett, mert író-tollal is lehet Igét hirdetni.”¹⁰

Ettől az első igehirdetéstől eljutott odáig, mint írja: „Volt olyan év, amikor én százhatvanhétyszer hirdettem az Igét prédikációban, bibliamagyarázatban, csendes órában, de ugyanebben az évben csak egynéhányszor hallottam lelkipásztortársaimat prédikálni.”¹¹

Makkai 1941-ben 681 beszédet számolt meg, amelyekből 666 textushoz fűződött, 15 pedig elmélkedés volt, 185 ószövetségi és 481 újszövetségi Ige alapján.¹² Ószövetségi textusokhoz inkább temetési igehirdetések alkalmával nyúlt. A kettő közötti számarány a későbbiek során – az új kötetek megjelenésekor – nem sokat változott.

Jó, hogy önbizalmát az indulásakor kapott kritika nem törte össze, sőt kiváló szónokká, szónoklattan és homiletika ismerőjévé, s tanítómesterévé vált, szóban és író-tollal egyaránt. A retorika tudományát ismerve rámutatott nemcsak az emberi beszéd és annak felépítésének szabályaira, hanem az igehirdetés szempontjából fontos különbözőségekre is.

Mint írja: „az egyházi beszédnek éppúgy megvan a maga akusztikai, logikai, lélektani és értékelméleti teste, mint minden beszédnek, csak az Ige méltóságából következik az akusztikai test liturgikus szentsége, a logikai testnek prófétikus dinamikája, a lélektani testnek az építés szempontjából való megítélése. Az igehirdetés is két értékelés viaskodása: a Sátán harcol benne Krisztussal, a Királlyal. Minden azon fordul meg, miként lehet a beszéd élettörvényeit az Ige törvényeinek alárendelni.”¹³

Nem volt kérdés számára, hogy az igehirdetés tárgya nem más, mint Krisztus. Amikor a prédikációról beszél, akkor ezt még inkább hangsúlyozza: „A prédikációnak nincs más tárgya, csak a Krisztus. Lehet sok dolog érdekes, tanulságos, gyönyörködtető és

⁹ „Te csak hang vagy...” In: RÓNA Judit (szerk.): *Ravasz László kézírásos prédikációi*. Dunamelléki Református Egyházkerület – Leányfalui Református egyházközség, 2007.

¹⁰ RAVASZ László: *Emlékezéseim*. Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya, Bp., 1992. 73–74.

¹¹ RAVASZ László: *A prédikátor*. In: Isten Rostájában III. Franklin, Budapest, 1941. 492..

¹² MAKKAI Sándor: *Ravasz László igehirdetői útja*. In: És Lón Világosság. Emlékkönyv Ravasz László hatvanadik életéve és dunamelléki püspökségének huszadik évfordulója alkalmából. Franklin Társulat Budapest 1941. 37.

¹³ RAVASZ László: *Szónoklás és igehirdetés*. In: Legyen Világosság III.. Beszédtek, Irások. Franklin-társulat, Bp., 1938. 158–159.

hasznos: de egy a szükséges dolog”.¹⁴ Erről természetesen akkor sem feledkezhetünk meg, amikor az igehirdetéseket elemezzük, s megpróbáljuk követni azok szerkezeti elemeit.

Író tollának köszönhetően kibontakoznak előttünk munkásságának különböző korszakai.

Mielőtt konkrétan rátérnénk egy-egy igehirdetésére, s annak elemzésére néhány dolgot el kell mondanunk, amelyekből jól kiábrázolódik igehirdetői arca. Munkáit ismerve tudjuk, életének korai időszakában témaprédikációkat is mondott, melyek nem kötődtek egy adott textushoz, illetve annak kibontásához. Ekkor még nem minden igehirdetésében dominált az a Krisztus-központúság, amit azután kulcsfontosságúnak tartott, hanem az ember volt előtérben. Azonban akkor is, amikor a lélektani filozófiai jelleg dominált, ott volt az Ige, még ha textus nélküli elmélkedéseket is találhatunk ebből az időszakból. Ilyenek a házasságkötési vagy temetési beszédeinél fordulnak elő.¹⁵ Ebből is látjuk, Ravasz ragaszkodott beszédeiben ahhoz, hogy a konkrét Igéből induljon ki. Még akkor is, ha eleinte, ahogy Makkai mondja: „csak kiindulópontot, alkalmat, átutaló lehetőséget nyújt arra nézve, hogy valláserkölcsei igazságait a hallgatók számára megragadóvá tegye.”¹⁶

Ezt az úgynevezett első korszakot, követte a második, amelyet így jellemezhetünk: „...az Ige által elmélyült, de önmagában mégis független szónok esztétikájának bélyege van”¹⁷ rajta. Ebben az időszakban sokat foglalkozik a szónoklattan kérdéseivel. Ez az időszak Makkai szerint kb. 1929-ig tart, a harmadik pedig 1941-ig, ebben az évben jelent meg Makkai cikke, így logikus, hogy a később elmondott igehirdetések nem szerepelnek benne. Vasady ezt az úgynevezett harmadik korszakát – éppúgy, mint az első – kettéosztja, és első szakaszát is korábbra, 1919-re teszi. Ravaszt úgy jellemzi, mint modern kálvinista ortodox teológust. Az 1932-es évtől az *Alfa és Omega* előszavának kifejezésére hivatkozva azt mondja: „Útban az Ige teológiája felé,”¹⁸ ahol az Ige, az igehirdetés elsőbbsége kap szerepet.

E rövid kitekintés után nézzük, maga Ravasz mi mindent mond az igehirdetésekről.

Amikor *Homiletikájában* az igehirdetés kérdésével foglalkozik, azt láthatjuk, hogy definíciójából nem hiányzik a humor sem. „A prédikáció tárgya az ige, úgy amint az Istennek a gyülekezettel szemben való üdvakarátát egy adott esetben kifejezi. Ennek az üdvaka-

¹⁴ RAVASZ László: *Mi a prédikáció.* In: *Alfa és Omega* I. i.m. 164.

¹⁵ Textus nélküli prédikációk: *Útban az élet csodái felé.* Látások Könyve 1. kiadás Kolozsvár, 1917. 294. *A drágálatos Ampolna.* Látások Könyve 304. *Útrakészen.* In: Látások Könyve 310. *Hazatérés.* In: Látások Könyve 310. *A jótett felsőbbsege.* In: Látások Könyve 316. *Valóság és költészet.* Látások Könyve. 329. *Mosolygó ifjú hős* Látások Könyve 331.

¹⁶ MAKKAI Sándor: i.m. 41.

¹⁷ Uo. 19.

¹⁸ VASADY Béla: *A theologus Ravasz László* In: *És Lőn Világosság.* i.m. 79.

ratnak konkrét gondolatban való kifejezése a tétel. Miután azonban Istennek üdvakarátát a Szentírás gondolataival fejezzük ki, beszédünk tétele nem lehet más, mint ami a textus alapgondolatát is kifejezi, akár úgy, hogy a tétel foglaltatik benne a textusban, akár úgy, hogy a textus főgondolata foglaltatik benne a tételben. Ha textusból nem lehet témát kapni, nem jó a textus, ha a témához nem lehet textust találni, nem jó a téma, vagy pedig ami sokkal lehetségesebb mind a két esetben, tanulatlan a prédikátor.”¹⁹

Amikor homiletikai munkásságával foglalkozunk, nem hallgathatjuk el, nemcsak 1915-ben foglalkozott ezzel a kérdéssel, de már ekkor kifejtette elgondolásait az igehirdetéssel kapcsolatban, melyet természetesen folytatott életének egész ideje alatt, s nemcsak elmondott igehirdetések formájában, hanem újra és újra megfogalmazta kiegészítette gondolatait a prédikáció témájáról. Homiletikájának megírása után is születtek igehirdetési és előadásai ebben a kérdéskörben. Egyik rádiós igehirdetésében, melyet az 1Kor 2,1–6 alapján tartott (1929),²⁰ a prédikáció alapkérdéseit elemezte. Arra a kérdésre, hogy mi a prédikáció, leszögezi, nem magunktól vesszük a bátorságot a prédikáláshoz, hanem „Isten bízott meg vele.”²¹ Ebből adódik tekintélye, és ez mutatja azt is, milyen nagy a prédikátor felelőssége. A prédikáció erejéről szólva pedig kifejti ez abból ered, „hogy az Igét a Szent Lélek a maga eszközéül fogadja el, és a maga titkos céljait munkálja vele.”²²

A prédikáció céljáról Homiletikájában is szólt: Nem elég a prédikáció tárgyáról beszélnünk, nagyon fontos a cél meghatározása. Amint mondja: „az egyházi beszédnek célja van, amelyet el akar érni és igazsága van, amelynek alapján a célt el akarja érni. Természetes dolog, hogy minden egyházi beszédnek kell, hogy legyen egy causalis, vagy alapvető tétele, amely megállapítja a keresztyén életnek egyik vagy másik igazságát, mint szilárd fundamentumot, s egy másik finális tétele, amelyik kifejezze, hogy mit akarok ezzel az igazsággal híveim gyülekezetében elérni.”²³

Az elméleti tételt a gyakorlatban így foglalta össze, amely rámutat arra is, mennyire Krisztus-központúnak kell lenni ennek a beszédnek: „Mi tehát a prédikáció? Isten kijelentése, Isten teremtő, és megváltó műve Krisztusban, az Igében, a Szentlélek által, hogy a ti hitetek ne emberek bölcsességén, hanem Istennek erején nyugodjék.”²⁴

1935-ben húsz évvel később is ezt hangsúlyozza egyik előadásában, hogy minden beszédnek megvan a csúcsa, s ez nem lehet más, mint a cél, amit a szónok el akar érni,

¹⁹ RAVASZ László: *Homiletika. A gyülekezeti igehirdetés elmélete*. Református Egyházi Könyvtár, XI. kötet. Pápa, 1915. 391.

²⁰ RAVASZ László: *Mi a prédikáció?* In: Alfa és Omega I. i.m. 159 kk.

²¹ Uo. 160.

²² Uo. 163.

²³ RAVASZ László: *A gyülekezeti igehirdetés elmélete*. i.m. 392,

²⁴ RAVASZ László: *Mi a prédikáció?* i.m. 164.

mégpedig úgy, hogy a hallgatóság magatartását, hozzáállását megváltoztassa. Hiszen minden beszédnek van célja, mégpedig olyan, amelyik etikai többlettel rendelkezik, s a szónok erről szeretné hallgatóit szavaival meggyőzni, ezért felszólít, vagy parancsol. Véleménye szerint azért van olyan sok bizonytalan, eredménytelen beszéd, mert a szónok nem fogalmazza meg konkrétan, felszólító módban mondanivalójának a célját. Egészen kategorikusan fogalmaz: „*Nem beszéd az, amelyiknek nincs skopusa, s nem skopus az, amelyet nem lehet egy felszólító ítéletben kifejezni*”.²⁵

Továbbá azt is hangsúlyozza, nem elég felmutatni a célt, hanem annak elérése érdekében konkrét útmutatást kell adni a tétel megfogalmazásával, azaz konkrét parancsot kell adni. Bármennyire idegenkedünk is ettől a szótól, nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy a szónak hatalma van. Ez akkor is érvényes, ha ma egyre inkább azt tapasztaljuk, hogy sok esetben meggyengült, hiába van benne parancs vagy felszólítás, azt a hallgató semmibe veszi.

A tárgy és célmeghatározás után szól a beszéd elágaztatásáról.

Amikor Ravasz ezt a kérdéskört tárgyalja, azt is nagyon kifejezően, képekben teszi. Folyótorkolathoz, illetve fatönkhöz hasonlítja.²⁶

Három kiáltás című óév búcsúztató igehirdetésében a vízzel kapcsolatos további képeket használva a következőképpen fest igehirdetésének elágaztatása az 1Jn 2,17 alapján: Sylvester este: Három kiáltás, mely emlékeztet az elmúlásra, az első kiáltás: „*lentről, a mélységből szakad fel és annak ásító öblei verik vissza tompa, lelket döngető dőrejét, így reszketteti meg a levegőt: Elmúlik, elmúlik.*”²⁷

Igehirdetésének bevezetésben azt mondja: „*Sylvester est atyámfiái a régi fekete pallo, mely a múlt és a jövő két partját köti egybe.*”²⁸ Szavainak áramlásával szinte látjuk, s halljuk a víz miként rohan tova, s érezzük a sodrással járó szellőt: „*Odalent a roppant mélység ölén halkan subannak tova az elmúlás fekete vizének árnai, arcunkba lehelvén hideg, szívbénító páráikat. Felettünk lomha fellegek úsznak, mint valami óriási, lusta ködmadarak; szárnyaik közül néha-néha egy-egy csillag nevet ki. Csak egy csillag, és mégis mintha millió angyalszem égi biztatása mosolyogna benne.*”²⁹

A képes bevezetés után nem kevésbé képes tétel és elágaztatás következik. A szokásostól eltérő módon a harmadik elágaztatásnak, harmadik kiáltásnak a megnevezésével le is zárja igehirdetését: „*jön egy új kiáltás, a harmadik, az eget, földet megrázó diadalkiáltás, az elsodró és kegyelmet hirdető kiáltás: Krisztus az élet!*”³⁰ Ez azonban tekinthető

²⁵ RAVASZ László: *A beszéd, mint műalkotás*. In: Legyen Világosság III. i.m. 39.

²⁶ RAVASZ László: *A gyülekezeti igehirdetés elmélete*. i.m. 397.

²⁷ RAVASZ László: *Három kiáltás* 1921. In: Orgonazúgás. Studium kiadás, Budapest- Sylvester nyomdai műintézet Tahitótfalu 1927. 122.

²⁸ Uo. 122.

²⁹ Uo.

³⁰ Uo. 127.

összegző lezáró gondolatnak is, hisz a harmadik elágaztatását már elkezdte azzal a gondolattal, hogy „az elmúlás nem egyéb, mint beépítés egy láthatatlan és dicsőségesebb teremtésbe, amelynek tengelye, értelme és célja –Isten az ő Krisztusában.”³¹

Ebből az igehirdetéséből is világosan láthatjuk, igehirdetésének logikus felépítését. Homiletikájában a logikai struktúrát dispoziciónak nevezi, s ezen azt a logikai menetet érti, amely szerint a gondolatanyag a tételben integrálódik, és a kifejtésben differenciálódik.³² A beszéd elágaztatását szemügyre veszi logikai, retorikai szempontból egyaránt.

Amikor a felosztás a főtételeben egységessé tett anyagnak az elrendezését említi,³³ akkor arra is felhívja a figyelmet, hogy szerinte a homiletikában nem lehet felosztásról beszélni, mert a felosztás logikumája az, hogy a fogalmakat minden lehetséges alakzatokban pontos és kimerítő módon rendszerezze.³⁴ Az elágaztatást azért tartja megfelelőbbnek, mert ennek az a természete, hogy a fogalom jelentését egy cél irányában új tényezők hozzáadásával teljesen kimeríti.³⁵ Amint ezt a *Három kiáltásban* is láttuk, teljesen körbe járja a témát, s amit lehet, elmond róla, a múlandóságból eljut a kiteljesedésig, van, ami megmarad, Istennek ígéje, amit bele lehet kiáltani a világba. Krisztus jelenti számunkra az életet.

Jól példázza ezt a *Jótett értéke*³⁶ című igehirdetése is a Mt 6,16–20 alapján. Bevezetésében emlékeztet az előző heti reformációi ünnepre, s a szertehangzó üzenetre: „kegyelemből hit által igazulunk meg.”³⁷ Szól továbbá két téves gondolatról, mely rámutat arra, milyen hibás az a nézet, amikor egyrészt az ember feleslegesnek tartja a jó cselekedeteket, másrészt pedig, az is téves útra visz, ha valaki úgy gondolja hitre jutásával elért arra a magasságokra, hogy csak jót tud cselekedni. Így érkezik el főtételehez: „a jócselekedetek igazi értékeit az evangéliumi keresztyénség tanítja a legtisztábban.”³⁸ A fa képére figyelve azt mondhatjuk ez a fa törzse, amelyiket három ágra bont tovább. A három elágaztatás segít ennek megértésében. A jócselekedet értéke Isten kiválasztásán alapszik, amiért én hálaáldozatot mutatok be. Ehhez rendeli hozzá azokat a gondolatokat, amelyek a jócselekedetek alapját adják, ami Istentől indul ki, utánam jött, Fiát adta, aki érettem szenvedett, ez volt a tökéletes elégtétel. Ezekből további elágazások, majd rügyek jönnek, hol voltam, amikor utánam kellett nyúlania, milyen állapotban voltam, mit kap-

³¹ Uo. 125.

³² RAVASZ László: *A gyülekezeti igehirdetés elmélete*. i.m. 397.

³³ Uo. 398.

³⁴ Uo. 402.

³⁵ Uo.

³⁶ RAVASZ László: *A jótett értéke*. In: Tudom, kinek hittem Beszédek, cikkek prédikációk Studium Kiadása Budapest-Tahitótfalu 1927. 273kk.

³⁷ Uo. 273.

³⁸ Uo. 274.

tam tőle ingyen, s mit adhatok cserébe én? *ee, olyat, amit csak a lelkem érez, s végül olyat, amit jócselekedetekben megtestesíthetek.*³⁹ Az imádsághoz érkezve kinyílnak a rügyek: az imádság nem hivalkodó, nem emberek dicséretére számít, hanem hálából fakad, és gyümölcsöket terem. Itt megnyilvánul az is mennyire szemléletesen beszél: *„Én úgy képzelem, hogy mikor a fák tavasszal virágoznak, vagy ősszel gyümölcsük terhét hordozzák, alázaatos, néma, boldog vallomást tesznek a gazdának, aki őt ültette, oltotta, termékennyé és nemesítette: köszönjük neked, hogy vagyunk, köszönjük, hogy te a mienk vagy!”*⁴⁰

A másik fő ág, hogy a jócselekedet nekünk magunknak szól, vagyis rólunk szól. További ágaztatása pedig: ígéreteinek örökösei vagyunk továbbá kegyelembe fogadottak, valamint az üdvösség részesei. A fa képét tovább folytatja: *„A fa, ha öntudata volna, tűnődhetnék arról, hogy vajjon nemes-e vagy nem? Éppen úgy, mint ahogy a kertész sohasem biztos fájának nemessége felől, míg a gyümölcs megterem, és fűszeres illata betölti a fa lombjait, éppúgy, mint az ízlelő lelkét, nem lehet kétség aziránt, hogy a fa nemes, valaha beoltatott, s a beoltás megfogamzott.*⁴¹

Az üzenet ismételten Istentől jön, s a jótett az üdvösség következmény, az ágaztatás további része ennek az ágnak a levelei: a jóság és a hit kapcsolatából adódóan, amire figyelni kell, nem elég a jóság nélküli hit, nem elég a jóság hit nélkül, a hit szüli a jóságot.

Így érkezik el a harmadik főághoz: *„A jótett az igazi igehirdető.”*⁴² További ágaztatásából válik nyilvánvalóvá, ezért terjedt el a keresztyénség, s az változtatja meg az embereket, hogy Krisztus él az övéiben, s szembesít azzal, hogyan él bennünk? Így jut el a rügyekig, levelekig, milyen módon formálta át régi életem, s mit tett érettem, milyen ő és milyen vagyok én. Míg teljes lombkoronában áll előttünk a fa, s következik a befejezés: Krisztus példája *„nem betölthetetlen esemény, hanem olyan, mint a makknak a cser, amelyről aláhullott, s amelyet megismétel. Olyan tanító, aki úgy bontja lelkem szirmait, mint a nap a liliomok kelyhét, és úgy nevel, mint a tavasz felszökkenő kalászt.”*⁴³

Az elágaztatás kérdésének logikai szempontból való összefoglalásáról elmondhatjuk, fontosnak tartja, hogy a tétel az ágtételeket mind egységbe foglalja, valamint azt, hogy az ágtételek a témát teljesen kimerítsék, s nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy az ágtételek egyenrangúak, koordináltak és egymást kizárók legyenek.⁴⁴

Frappáns gondolatai nem nélkülözik a csipős megjegyzéseket sem. A logikai követelményekről szólva elmondja, hogy a logikus beszéd még nem szónoki beszéd, éppúgy, mint ahogy az okos ember még nem próféta.⁴⁵

³⁹ Uo. 275.

⁴⁰ Uo.

⁴¹ Uo. 276.

⁴² Uo. 277.

⁴³ Uo. 282.

⁴⁴ Uo. 403.

⁴⁵ Uo. 403.

Igehirdetéseinek szerkezetében megfigyelhetjük, hogy valóban egy főgondolatot visz végig, amely szerinte elsősorban ítélet. Mindegyiknek van címe, amelyet nyilván nagyon lényegesnek tart. Ezt abból is láthatjuk, hogy igehirdetéseinek nyilvántartása cím szerint történik, alig van olyan kiadás, amelyik textuáriumot is közöl.

A tétellel kapcsolatban továbbá hangsúlyozza, hogy az nem azonos sem a címmel, sem a textussal. Arra nézve, hogy a tétel hogyan viszonyul ez utóbbihoz, a századokon keresztül tartó probléma megoldásához a következőt javasolja: *„beszédünk tétele nem lehet más, mint ami a textus alapgondolatát is kifejezi, akár úgy, hogy a tétel foglaltatik benne a textusban, akár úgy, hogy a textus főgondolata foglaltatik benne a tételben.”*⁴⁶ Mint már említettem, hangsúlyozza, hogy a tételt nem szabad összetéveszteni a címmel sem, amint azt felületes olvasó könnyen megteheti, de akkor célt téveszt. Az, hogy miért, az kitűnik abból a gondolatmenetéből, amely arra utal, hogy a tétel epigrammaszerű megfogalmazása mellett kiemelendő: nem a tételt kell megjegyezniük a gyülekezet tagjainak, hanem a prédikáció célját kell megvalósítaniuk életükben. Nem elég az alapvető igazságot tudni, meg kell mutatni azt is, hogy mit jelent ez a gyülekezet életére nézve.

A tételre nézve a többször is hangsúlyozza, – mint már korábban is említettem – hogy lennie kell egy „causalis” és egy „finalis” tételnek. Ha megvan a cél, következhet az elágaztatás, ami után még beszél a bevezetésről, melyet szerinte csak akkor készíthetünk el, amikor már tudjuk, mit szeretnénk elérni. Szerinte „először a tétel van meg, azután az elágazás, csak ha mindezzel készen vagyunk, akkor fogunk hozzá a beszéd bevezetéséhez”.⁴⁷

Igehirdetéseit elég átlapozni, azonnal szembetűnő azok tagolása. Többnyire jól elkülönítetten, római számokkal jelöli az új gondolatok kifejtését, amelyet a bevezetés záró mondatában megfogalmaz: *„Ezt a kérdést veti fel és illeszti bele a mi lelki életünkbe alapigénk is, amely beszél az erő szükségéről, az erő forrásáról és az erő felhasználásáról.”*⁴⁸ Éppúgy a következő felosztást, melyet szintén a bevezetés záró mondatában említ: *„Három oldalról mutatja be az igazi pásztort: 1. a földi dolgokkal, 2. az emberekkel, 3. az Úrral való vonatkozásban.”*⁴⁹

Ha egy másik kötetét nézzük, ugyanúgy felfedezzük a tagolást: *„Foglalkozunk ezzel a kérdéssel három szempontból: mi az ifjúság, milyen világban él az ifjúság, Jézus és az ifjú ember. Hogy jobban megjegyezzük, vegyük ezt a hármas felosztást: a Holnap, a Ma, az Örökkévalóság”*.⁵⁰

⁴⁶ Uo. 391.

⁴⁷ RAVASZ László: *A gyülekezeti igehirdetés elmélete*. i.m. 417.

⁴⁸ RAVASZ László: *Az erő*. In: *Hit és Engedelmesség*. Budapest 1937. 179.

⁴⁹ RAVASZ László: *Az igazi pásztor*. In: *Korbán I.* i.m. 242.

⁵⁰ RAVASZ László: *Az ifjúság*. In: *Alfa és Omega* i.m. 232.

Kézíratos igehirdetéseiben éppúgy fontos a felosztás, elágaztatás. Az *élet feladat* című, Jónás próféta könyve alapján mondott igehirdetésének bevezetésében rámutat annak keletkezésére, s arra, hogy mindannak ellenére, hogy „legalább két és félezer évvel ezelőtt írták,”⁵¹ modern könyv. Ezekon a gondolatokon keresztül jut el a fő tételéig, „az élet föladat, a legnagyobb lecke, amit maga az Isten ad föl nekünk.”⁵² Ennek az elágaztatása, hármas tagolása rámutat arra, hogy különböző módon reagálunk feladatainkra. Van, aki elmenekül előle, van, aki fut utána, s vannak, akik elfogadják, s megoldásra törekednek. Itt az a vágy is megfogalmazódik, az lenne a jó, ha az utóbbihoz tartoznánk. A tételek további ágaztatását fedezhetjük fel, amikor arról szól, hogy a próféta számára túl nagy a feladat: Meghaladta erejét, veszéllyel járt, nem kereste, „rázuhant, mint egy rettentő sors-csapás,”⁵³ ami elől el akart menekülni. További kifejtés, ágaztatás során rámutat, milyen gyakran oly módon reagálunk a feladatra, mint a próféta, felmentjük magunkat. De lehet menekülési kísérlet, mint mondja az álmodozás, a hazugságok és illúziók világa, lehet betegségbe vagy mámorba menekülni, sőt egészen tragikusra is fordulhat: „a leg-szomorúbb csoportja az élet elől menekülőknek az öngyilkosok csoportja.”⁵⁴

A második gondolat továbbágaztatásához érkezőt veszi szemügyre, hogyan válik a tenni akarás a futás az élet után szintén menekülési kísérletté Jónás esetében. Legyünk túl a feladaton, „vessen el Ninive, csak neki legyen igaza.”⁵⁵ További ágaztatás része az isteni egyensúly kérdése éppúgy, mint a gazdasági rend, magatartásbeli hibák sorra vétele, el egészen a sértődöttségig, s ha valami nem az ember szájíze szerint történik, Jónással együtt kimondja: „méltán haragszom mindhalálig.”⁵⁶ Nem lehet megállni itt, el kell jutni a kegyelemig, ami a harmadik mód és egyedül ez oldja meg a kérdést. Természetesen ennek is megtörténik a további elágaztatása, mit jelent mindez a számunkra, s ez a gondolat adja a befejező mondatot is: „Elég néked az én kegyelemem.”⁵⁷

A *mi igazi otthonunk* című igehirdetésében nem három, hanem két római számmal választja el fő gondolatait. Bevezető szavai után, amelyben rámutat milyen sok embernek nincs otthona, megfogalmazza fő tételét: nekünk van „egy igazi otthonunk.”⁵⁸ Első elágaztatását római I. alatt kezdi kifejteni, rámutatva arra, hol van a mi otthonunk. További ágaztatása arra vonatkozik a családi tűzhely mindenki számára otthon-e, s otthon

⁵¹ RAVASZ László: *Az élet feladat*. In: Te csak hang vagy. Ravasz László kézíratos prédikációi, Open Art 2007. 48.

⁵² Uo. 48.

⁵³ Uo.

⁵⁴ Uo. 51.

⁵⁵ Uo.

⁵⁶ Uo. 52.

⁵⁷ Uo. 54.

⁵⁸ RAVASZ László: *A mi igazi otthonunk*. In: *Látások könyve (Beszédék, elmélkedések)*. Az út kiadása, Kolozsvár, 1917. 236.

lehet-e benne. A további ágaztatásban rámutat arra, nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy ezen a földön „mi jövevények és zsellérek vagyunk”, igazi otthonunkká akkor válik, ha nem megyünk el igazi otthonunk a templom ajtaja mellett, hanem megtaláljuk Istent, s Jézus Krisztuson keresztül a mi igazi otthonunkat. Második nagy egységében az igazi otthon házirendjéről beszél a Szentlélek által való épülésre mutatva rá. Mindezekből azt is láthatjuk, nemcsak az elágaztatás a fontos, hanem az is, hogy a „homiletikai műalkotás mindig egy életigazságot plántál el, ami azt jelenti, hogy az érték felvételére, átélésére bír rá.”⁵⁹

A tagolás római számokkal való jelölése mellett találkozunk a csillaggal történő elkülönítéssel is, amely az új gondolattal kezdődő sor fölött helyezkedik el.

Nem az a hangsúlyos, hogy a beszéd tételének elágaztatását milyen módon választja el egymástól, például a *Csodalátás csodavárás* című igehirdetésében⁶⁰ három csillag van a gondolatok között. Újévkor elhangzott igehirdetésében: *Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben* azonban egyik megszokott jelét sem láthatjuk a hármas ágaztatásnak, viszont három kérdés formájában egyértelművé teszi a hármas tagolás, 1914. december 31-én arra vonatkozóan milyen lesz az 1915. esztendő: „Három kérést tanuljunk meg most: 1. Mennyei Atyánk, szenteltessék meg a te neved! 2. Mennyei Atyánk, jöjjön el a te országod! 3. Mennyei Atyánk, legyen meg a te akaratod!”⁶¹

Ugyanezt láthatjuk az 1922-ben elhangzott, a *Küzdő Jézus* címet kapott igehirdetésében, melyet gyorsírással jegyezték le, nem saját kezűleg írta le, így a tagolás is más-ként történhetett. Ugyanakkor a Homiletikájában megfogalmazott hármas elágaztatás egyértelművé válik: „Kiért küzd? Ki ellen küzd? Ki a szövetségese? – Erre a három kérdésre feleljünk.”⁶²

Mint már láthattuk korábbi igehirdetéseiben éppúgy, mint negyed századdal később sem minden esetben osztja fel római számokkal a gondolatokat, de a tagolás így is nyilvánvaló. Nézzünk egy 1941-es igehirdetését, melynek címe: *Birkózás a sorssal*. Jákob birkózása a kiinduló pontja, majd az első tanításában arra hívja fel a figyelmet, Isten felismeréséhez csak egy lépés szükséges. Azután ezt hangsúlyozza: „A másik sokkal nagyobb és felségesebb felfedezés arra vonatkozik; milyen ez a sorsban megjelenő Isten”,⁶³ akit Krisztusban ismerhetek meg. Bár a bevezetés végén azt állítja, hogy alapigénk a tusában

⁵⁹ RAVASZ László: *A gyülekezeti igehirdetés elmélete*. i.m. 392.

⁶⁰ RAVASZ László: *Csodalatos csodavárás*. In: *Látások könyve* (Beszédek, elmélkedések). Az út kiadása, Kolozsvár, 1917. 150 k.

⁶¹ RAVASZ László: *Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben*. In: *Látások könyve* (Beszédek, elmélkedések). Az út kiadása, Kolozsvár, 1917. 172.

⁶² RAVASZ László: *A küzdő Jézus*. In: O. 128.

⁶³ RAVASZ László: *Birkózás a sorssal*. In: Korbán I. i.m.135.

két csodálatos kijelentésre tanít, mégis háromról szól: „A harmadik tanítás: Krisztussal minden az enyém.”⁶⁴

Leggyakoribb a hármas tagolás, ez azonban nem jelenti azt, hogy kizárólag ilyen találunk. Ritkábban bár, de előfordul, hogy egy vagy két fő gondolat kerül csupán felszínre. Ilyen például *Az öregség művészete*,⁶⁵ ahol a bevezető gondolatok után először az öregedés testi tapasztalásáról beszél, második pontként pedig az öregkor áldásaira figyel. Így, egy másik igehirdetésében is, ahol azt mondja: Istennek „a velünk szemben támasztott igényéről akarok beszélni, és elmondani ennek az igénynek a jogcímét és a kielégülését.”⁶⁶

Olyan igehirdetésével is találkozunk, ahol megfogalmazza: „Három igénye van az életnek: lehessen élni, legyen érdemes élni, öröm legyen élni.”⁶⁷ Ezután római négyes alatt beszél arról, hogy Isten az élet.

Amikor Ravasz ezt a kérdéskört tárgyalja, nem nélkülözi a szemléletes képes beszéd használatát. Akkor, amikor az egyházi beszédről beszél, azt egyrészt műalkotásnak nevezi, másrészt azt hangsúlyozza, hogy az, a bevezetés nélkül is megállja a helyét, vagyis kész van. Mégis fontosnak tartja azt, hogy éppúgy, mint amikor valaki elkészít, vagy megvásárol egy festményt, azt igyekszik bekereteztetni, a szobrot pedig felállítani, pedig az alkotás ezek nélkül is készen van, mégis szükséges, hogy az „önmagukban befejezett műalkotásokat közvetítse valami a szemlélővel, és erre valók a kép kerete és beállítása, a szobor talapzata és környezete, az operák nyitánya.”⁶⁸

Az *Ő előbb szeretett minket* című igehirdetésének bevezetésében megfogalmazza mindazt, amire az ige és a cím egyaránt utal. Szerinte ez a legcsodálatosabb dolog a világon: „Testvéreim, szent és boldog pillanat lehetett az, midőn a felolvasott ígét először érezte meg valaki és remegő kézzel egy száraz pálmalevélre leírta. A csillagok elhalványodhatnak, de ez az írás örökre ragyogni fog. „Szeressük Őt, mert Ő előbb szeretett minket...”⁶⁹ Ezután emlékeztet a gyermekkorra, majd a szerelem időszakára, s csak aztán hangzik a felszólítás, hogy szeressük azt, aki előbb szeretett minket. Máskor egy-egy történettel, regényrészlettel indít, az által emlékeztet és gondolkodtat el bennünket. „Gárdonyi írja egyik regényében, kétféle emberfaj él a földön egymással egybekeveredetten. Az egyik, mintha napvilágnál teremtette volna az Isten, mindig napsugarat hordoz a lelkében. A másik, mintha a föld mélye lehelte volna ki, örök árnyék ül a lelkén. Egyiknek az az örök kérdése, mit kapha-

⁶⁴ Uo. 136.

⁶⁵ RAVASZ László: *Az öregség művészete*. In: *Hit és Engedelmesség*. i.m. 87kk.

⁶⁶ RAVASZ László: *Isten igénye velünk szemben*. In: *Hit és Engedelmesség*. i.m. 185.

⁶⁷ RAVASZ László: *Én vagyok az élet*. In: *Hit és Engedelmesség*. i.m. 46kk.

⁶⁸ RAVASZ László: *A gyülekezeti igehirdetés elmélete*. i.m. 413.

⁶⁹ RAVASZ László: *Ő előbb szeretett minket*. In: *Táborhegy ormán*. Kolozsvár, 1928. 291.

tok, a másíknak, mit adhatok. Azok az emberek, akik szeretnek adni, üdítő, mosolyt keltő hatást gyakorolnak.”⁷⁰

Előfordul, hogy a bevezetésben előbb rácsodálkozik arra, milyen gyorsan terjed a keresztyénség, majd megfogalmazza, miről fog szólni az igehirdetés. Azt vizsgálja „hogyan miképpen biztosította a keresztyénség csodálatos győzelmét az a tény, hogy Jézus a világ orvosa. Ehhez képest beszélnünk kell először a betegségről, azután a gyógyításról, végül az ő isteni terapiájáról”.⁷¹ Megvan a tétele, s ezután következik az elágaztatás, a hármass felosztás.

A bevezetés hangolja egymásra az üzenet közvetítőjét és a hallgatóságot. A bevezetés célkitűzése közé tartozik, hogy a „hallgatóságunk osztozkodjék velünk a textusról és a témáról alkotott nézetünkben.”⁷²

Hogyan jelenik meg mindez kései írásaiban? Amint a tétel megfogalmazásából is kitűnik, rendkívül színes, akár azonnal filmre lehetne venni, hisz az eseményeket mintha filmvásznon látnánk, úgy peregnek le előttünk. Az utolsó felvonás – evangéliumi film (Mt 25,31–46).⁷³

A cím figyelemfelkeltő: *Utolsó felvonás, de nem a színi előadásban, hanem az élet színpadán.* Nincs olyan ember, aki ne tudná, egyszer szembesülni kell azzal, mi van a halál után, be kell lépni egy kapun, s nagy kérdés mi van ezután. Elágaztatás: a halál kapuján. Útra kell kelni a halál kapuján. Az emberek mennek át a Halál kapuján jelentkezni, két ág: jobbra, balra két kapu nyílik.⁷⁴ A következő ág, újabb információ: Itt kell átadni a belépőjegyet „átadni a titokpostát,”⁷⁵ ami alapján két részre oszlik a megérkezetek sokasága. Ezután tovább bontakozik a jelenet. A szereplők arcára esik a tekintetünk: „akik jobb felől állnak, az arcuk fénylő, sok rajta a belő világoosság, pedig láthatóan remegnek. A bal felől állók arca sötét, pedig vidámságot tettet.”⁷⁶ Újabb elágaztatás, amely már megfelel az ágakon megjelenő rügyeknek: a tízezer angyal harsonájának megszólalása, mely Krisztus megjelenését adja hírül, akinek a trónusán feltárulnak a titkok. Ezután felhangzik a kérdés, virágba borulva lombkorona kerül a fákra: „Láttad-e Jézust az emberek, a dolgok, a kötelességek, az alkalmak megett?”⁷⁷ A bűnmeghatározást másként teszi, nem felsorolja miket szoktunk elkövetni. egyszerűen definiálja: „bűn is csak egy van: nem Jézu-

⁷⁰ RAVASZ László: *Jézus kér.* In: Hit és Engedelmesség. i.m. 151.

⁷¹ RAVASZ László: *Jézus az orvos.* In: Táborhegy Ormán. i.m. 194.

⁷² RAVASZ László: *A gyülekezeti igehirdetés elmélete.* i.m. 413.

⁷³ RAVASZ László: *Az utolsó felvonás – evangéliumi film.* In: szerk. Róna Judit: „Te csak hang vagy...” Ravasz László kézírásos prédikációi. Dunamelléki Református Egyházkerület-Leányfalui Református Egyházközség, 2007. 55.

⁷⁴ RAVASZ László: *Az utolsó felvonás – evangéliumi film.* i.m.56.

⁷⁵ Uo. 56.

⁷⁶ Uo.

⁷⁷ Uo. 56.

son át függeni össze Istennel, az emberekkel, a világgal.”⁷⁸ Így a titokpostát hordozva nem a félelmek világába érkezünk, hanem felismerhetjük az evangéliumi örömhírt: „Az Ige testté lett.”⁷⁹ S ha a követekre hallgatva családi neveléstől kezdve a konfirmációig, a gyülekezeti alkalmakon át Jézus megszólító szaváig eljutva lecserélik a titoklevelet egy fehér kövecskére, a függöny legördülése előtt, s hangzik a biztató szó: s így kiválasztottan már félelem nélkül lehet a Bíró elé állni.⁸⁰

Igehirdetéseinek befejezéséről is szólnunk kell néhány szót.

A befejezésre térve Ravasz azt is hangsúlyozza, hogy annak olyannak kell lennie, hogy arra lehessen áment mondani. Nézzünk erre néhány példát. „Tükör, szerszám és zarándok, ez a református hívő hármas képe. Mint tükör, az Isten dicsőségét sugározza vissza, mint szerszám, alázatosan Isten akaratát szolgálja, és mint zarándok, e dicsőség országa felé tart, mígnem megérkezik. Most látjuk, hogy milyen a kálvinista hívő. Elmondhatjuk-e magunkról, hogy mi igazán Kálvinisták vagyunk? Én azt hiszem, hogy nem. De megtehetünk mindent arra, hogy igazán kálvinisták legyünk. Megtehetjük azzal, hogy tükörré, szerszám-má és zarándokká válunk. Amint ezt megkezdjük, egyszerre tapasztalni fogjuk, hogy nem mi, hanem maga Isten tesz minket dicsőségének tükörévé, akaratának szerszámává, láthatatlan világának zarándokává”.⁸¹ Mindenki áment tud rá mondani. Átérzi, magától nem tud helyesen, keresztyén módon élni, de mindent meg akar tenni, s arra mond igent, hogy élete Isten dicsőségének tükré legyen.

Nézzünk egy másik példát is. A *Fel a hegyre* címet viselő igehirdetésében Ábrahám és Izsák példáján keresztül mutatja fel Isten mindenhatósága mellett gondviselő szeretetét. A Mórija hegyén keresztül a Golgotán át vezet el a Gondviselés hegyéig: „Nem neked kell megmondanod, mit cselekedjék az Úr, ő tudja azt egyedül és tökéletesen. Nem tartozik számat adni, miért cselekedte ezt vagy azt, – az Ő gondolatai nem a te gondolataid; rád csak egy dolog tartozik: hinni az ígéreteknek és engedelmeskedni a parancsolatnak. Ha megöl, ha porrá éget, akkor is Ő az én Atyám, aki kihoz a tüzes kemencéből, hamvaimat feltámasztja, bűneimet megbocsátja, s az ő szerzte boldog üdvösségnek részesévé tesz. Jehovajire! Az Úr megmutatja önmagát!”⁸² Ámen, úgy legyen. Az *Egy lap Isten képeskönyvéből* (Mk 4,26–29) című igehirdetése Istent, mint tanítómestert állítja elénk, aki a legnagyobb mértékben tud szemléltetni. Itt az igehirdetés szerkezeti felépítése nem követhető jól nyomon. A tagolás itt is megtalálható, de ezt kiemelten csak a második tanításnál jegyzi meg: „Második tanítása ennek a kitépt lapnak Isten képeskönyvében az, hogy aki magának

⁷⁸ Uo. 57.

⁷⁹ Uo. 58.

⁸⁰ RAVASZ László: *Az utolsó felvonás – evangéliumi film*. 58.

⁸¹ RAVASZ László: *Az Isten szuverenitása*. In: Táboregy Ormán. i.m. 253–254.

⁸² RAVASZ László: *Fel a hegyre*. In: Korbán I. i.m. 201.

vet, másnak is vet”.⁸³ Ez a gondolata megtalálható a *Vetés és aratás*⁸⁴ című igehirdetésében, ahol kiderül, mennyire fontosnak tartja azt, hogy a magvető nem csak a maga számára termeli meg a gabonát, mert nem csak magának, a maga szükségleteire gondol. Természetesen felfedezhető az első tétele is, amely arról szól, milyen a szántóvető élete, és szembesít a kérdéssel: milyen a mi életünk? A harmadik gondolatát ezzel indítja: „Ismét más szépség derül ki. Az ember beveti a magot a földbe és alszik és fölkel éjjel és nappal, a mag pedig kihajt és felnő.”⁸⁵ Ebben a titokzatosságra, a csodálatosra hívja fel a figyelmet, amit már annyira megszoktunk, hogy rá sem csodálkozunk. E csoda mélységeibe fokozással avat be bennünket: „Hiszen az a legnagyobb csoda, hogy mi megszokhattuk a csodákat! Van-e nagyobb csoda, mint a gyermeked, a tested és lelked mása? Jaj, meg ne szokd, meg ne und! Van-e nagyobb csoda, mint az édesanyád szíve? Jaj, ne szomorítsd azzal, hogy rá se hederítsz! Van-e nagyobb csoda, mint az, hogy Krisztus testté lett s Igéjében ma is közöttünk van, s nem az a legnagyobb csoda, hogy Isten Isten, és a mienk egy ilyen Isten? Legnagyobb csoda, hogy Isten kegyelem, s ezzel a kegyelemmel élhetünk”.⁸⁶ Azután pedig a várakozásról beszél, amely nem hiábavaló, hiszen közeledünk az aratás felé, amely az igehirdetés utolsó tétele. Itt Arany János költeményét idézi:

„Életem hatvanhatodik évébe’
Köt engem a jó Isten kévébe
Betakarít régi rakott csűrébe
Vet helyettem más gabonát cserébe”

Zárómondata pedig így hangzik: „Isten nagy képeskönyvében az a csodálatos lap, amelyről beszéltem, így végződik: Krisztus a mennyei kenyér”.⁸⁷

Egy rádioprédikációját is szemügyre véve igazolódnak azok a gondolatok, hogy Ravasznál az elmélet és gyakorlat, köszönő viszonyban vannak egymással. Örömmel fogadta a technika vívmányait, és ezek között – az igehirdetés új eszközeként – a rádiót. Azért örült különösen a rádiózás elterjedésének, mert az írott szöveg után a hallás újra a középpontba került. Amikor a beszéd szerepének a hangsúlyozásáról szól, akkor említi a rádiót. A változó világban, „az idő peremén járunk, amely a korszakokat elválasztja. A papiros korra jó az antenna korszak. A rádió megint az élő beszédet emelte ki a maga némaságából, s az emberi hang megszólalt, mint Krózus néma fia.”⁸⁸

⁸³ RAVASZ László: *Egy lap Isten képeskönyvéből*. In: Isten Rostájában I. i.m. 180.

⁸⁴ RAVASZ László: *Vetés és aratás*. In: Isten rostájában II. i.m. 133.

⁸⁵ RAVASZ László: *Egy lap Isten képeskönyvéből*. i.m. 181.

⁸⁶ Uo. 182.

⁸⁷ Uo. 183.

⁸⁸ RAVASZ László: *Ars Hungarica*. In: Legyen Világosság III. 51.

Azt is megjegyzi: magáért a találmányért ne örüljünk annyira, mert önmagában nem teszi az embert sem jobbá, sem boldogabbá. Nem szabad öncélúan használni, hanem Isten dicsőségére kell fordítani. *„A rádió, melyet az egész világon felhasználnak istentiszteletek, főképpen igehirdetések közvetítésére s ezzel sok százezer emberhez elviszik Isten igéjének világosságát, mézét és balzsamát. A könyvnyomtatást kivéve, nincs még más találmány, amelyik Isten országa építésére annyi szolgálatot tenne, mint a rádió.”*⁸⁹

A rádió ugyan alkalmas eszköz az igehirdetés eljuttatására, de nem teszi feleslegessé a gyülekezeti igehirdetést, mert nem pótolja azt. Akik komolyan veszik hitüket, azok számára létkérdés a templomi istentisztelet, s azok nem fognak így mentegetőzni. *„Az igazi református ember gyülekezet nélkül meg nem tud élni. Ki látott hangyát, méhet egyedül? Hitünk arra készlet, hogy azt nyilván megvalljuk, mások hitével szítsuk a magunkét s a magunkéval a másikét.”*⁹⁰

A *kegyelem iskolája*⁹¹ című igehirdetése 1933. január 8-án hangzott el Mt 15,21–28 alapján. Bevezetése már-már átvezet következő témánkra Ravasz igehirdetésének képi vonatkozásaira, ahogy bevezetésében szinte láttatja az emberi szív dobbanását éppúgy, mint a jegenyefa növekedését, melyet évtizedek alatt él át. Ha percek alatt érné el, az olyan lenne, *„mint a földből kicsapó zöld gejzír körülötte a mozgástól áthevülne a levegő.”*⁹²

Ezt a képet használja arra, hogy rámutasson milyen örömet tapasztalhatott meg a történetünkben szereplő asszony néhány perc alatt. *„Összeomlik és felmagasztosul, mint az új Hebridákban pár pillanat alatt eltűnik egy hegy a parton, s a víz közepén támad egy másik. A kegyelem iskolájában megtanult olyan tudományt, amely az életre, sőt az örökkévalóságra szól. Három leckét mutat ez a tudomány: az emberi akarat csődjét, a tehetetlenség lélekformáló erejét és a kegyelem csodáját.”*⁹³

Befejezésében így összegzi gondolatait. *„Mostmár látjuk a titkot; Isten arra nevel, hogy mi így imádkozzunk hozzá: legyen meg a Te akaratod, mert akkor Ő szól így hozzánk: legyen a te hited szerint”*⁹⁴ s a mondat, amely visszhangzik a bevezetésből, és tovább vezet: *„mert a kegyelem nem egyéb, mint Isten úgy, amint a mienk lehet.”*⁹⁵

⁸⁹ RAVASZ László: *A rádiós istentisztelet*. In: Alfa és Omega II. 173.

⁹⁰ Uo. 174.

⁹¹ RAVASZ László: *A kegyelem iskolája*. In: Rádiós prédikáció sorozat. Budapest Kálvin téri Egyházközség 1933. 8. szám 1.

⁹² Uo.

⁹³ Uo. 2.

⁹⁴ Uo. 10.

⁹⁵ Uo.

Felhasznált irodalom

- MAKKAI Sándor: *Ravasz László igehirdetői útja*. In: És Lőn Világosság. Emlékkönyv.
- RAVASZ László: *Emlékezéseim*. Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya, Bp., 1992.
- RAVASZ László: *Homiletika. A gyülekezeti igehirdetés elmélete*. Református Egyházi Könyvtár, XI. kötet. Pápa, 1915..
- RAVASZ László: *Szónoklás és igehirdetés*. In: Legyen Világosság III. Beszédek, Írások Franklin-társulat, Bp., 1938.
- RAVASZ László: *Alfa és Omega I*. Franklin-társulat, Bp., 1933.V.
- RAVASZ László: *Hít és Engedelmesség*. Budapest 1937.
- RAVASZ László: *Isten Rostájában I-III*. Franklin, Budapest, 1941.
- RAVASZ László: *Korbán I*. Franklin Társulat Budapest 1942
- RAVASZ László: *Látások könyve (Beszédek, elmélkedések)*. Az út kiadása, Kolozsvár, 1917,
- RAVASZ László: *Orgonazúgás Studium kiadás, Budapest- Sylvester nyomdai műintézet Tahitótfalu 1927.*
- RAVASZ László: *Rádiós prédikáció sorozat*. Budapest Kálvin téri Egyházközség 1933 8. szám
- RAVASZ László: *Táborhegy ormán*. Kolozsvár, 1928.
- RAVASZ László: *Tudom, kinek hittem Beszédek, cikkek prédikációk Studium Kiadása Budapest-Tahitótfalu 1927.*
- RÓNA Judit (szerk.): *„Te csak hang vagy...” Ravasz László kézírásos prédikációi*. Dunamelléki Református Egyházkerület-Leányfalui Református egyházközség, 2007.
- VASADY Béla: *A theologus Ravasz László*. In: És lőn Világosság. Ravasz László hatvanadik életéve és dunamelléki püspökségének huszadik évfordulója alkalmából, Franklin Társulat Budapest 1941.